

УДК 658.15

РОЗРОБКА ЗАГАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ГРУПУВАННЯ ВІДНОСНИХ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ У ЗОВНІШНЬОМУ ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ

Лахтіонова Л.А., к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Рассмотрены мнения ученых-аналитиков относительно группировки показателей финансовой устойчивости субъектов хозяйствования, представлена критическая оценка различным точкам зрения по этому вопросу, разработана и обоснована собственная точка зрения о системе группировки показателей финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов во внешнем финансовом анализе.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, субъект хозяйствования, группировка, показатели, внешний финансовый анализ.

Scientists-analysts' ideas about grouping of indexes of management subjects financial stability are considered, critical evaluation of different points of view is given and own point of view about the system of grouping of indexes of management subjects financial stability within external financial analysis is grounded.

Key words: financial stability, management subjects, grouping, indexes, external financial analysis.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації економіки на фоні існуючої світової та вітчизняної фінансової кризи одною із важливих умов в забезпеченні успішної підприємницької діяльності різних господарюючих суб'єктів є наявність їхньої фінансової стійкості. На сьогодні існують різні підходи до аналізу фінансової стійкості господарюючих суб'єктів, різнобічність думок стосовно показників фінансової стійкості. У світовій (1–8) та вітчизняній (9–11) теорії та практиці фінансового аналізу та аналізу фінансової звітності не існує єдиної точки зору щодо класифікації показників фінансової стійкості. Тому тема дослідження є вельми актуальною.

Метою статті є розробка загальної системи групування відносних показників фінансової стійкості господарюючих суб'єктів у зовнішньому фінансовому аналізі.

У зв'язку з цим розв'язуються такі завдання:

- ознайомлення з думками різних вчених-аналітиків стосовно класифікації показників фінансової стійкості та виділення певних їх груп;
- викриття дискусійних питань та надання критичної оцінки існуючим різним точкам зору щодо класифікації показників фінансової стійкості;
- обґрунтування власної точки зору та розробка загальної системи групування показників фінансової стійкості господарюючих суб'єктів в сучасному зовнішньому фінансовому аналізі на мікрорівні.

Аналіз останніх досліджень. На основі вивчення різних літературних джерел можна виділити такі групи думок різних вчених-аналітиків та наявність дискусійних питань стосовно групування показників фінансової стійкості (табл. 1).

Таблиця 1

Системи показників фінансової стійкості

№ п/п	Автори	Групування показників фінансової стійкості	Дискусійні питання
1	2	3	4
1.	Уолш Кяран, 2001 р.	Розглядає фінансову стійкість як короткостроковий аспект та довгостроковий аспект: 1. Критерії короткострокової ліквідності. 2. Критерії довгострокового аспекту фінансової стійкості: – коефіцієнт покриття фінансових витрат; – коефіцієнт фінансової стійкості; – фінансовий важіль (ліверидж) або жирінг	Наявність показників ліквідності серед складу показників фінансової стійкості, групування та кількість відносних показників. Їх набагато більше, виходячи із поняття фінансової стійкості.
2.	Карлін Т.Р., Макмін А.Р., 2001 р.	Аналіз лівериджу: 1. Коефіцієнти залучення коштів (ліквідаційного типу). 2. Коефіцієнти залучення коштів (операційного типу) або покриття.	Відсутність абсолютних показників фінансової стійкості, які обов'язково повинні досліджуватися в процесі її аналізу. Наявність тільки двох груп показників.

Продовження табл. 1

1	2	3	4
3.	Берстайн Л.А., 2002 р.	Аналіз структури капіталу і довгострокової платоспроможності (під якими розуміє фінансову стійкість): 1. Ефекти фінансового лівериджу: індекс фінансового лівериджу. 2. Коефіцієнт фінансового лівериджу. 3. Структурний аналіз або аналіз структури капіталу. 4. Показники розподілу активів (покриття активів). 5. Показники покриття постійних витрат за рахунок прибутку. 6. Pokриття постійних витрат за рахунок грошових потоків. 7. Pokриття дивідендів по привелійованим акціям за рахунок прибутку.	Відсутність абсолютних показників фінансової стійкості, дискусійним є групування та склад відносних показників, але не можна їх розглядати як аналіз довгострокової платоспроможності. Поняття платоспроможності та фінансової стійкості – це різні економічні категорії фінансового аналізу з певним набором відповідних показників, що їх характеризують.
4.	Венді МакКензі, 2006 р.	Аналіз довго- та середньострокової платоспроможності, тобто чи в змозі компанія виконати свої довгострокові зобов'язання: 1) позитивний чистий капітал; 2) співвідношення позикового та власного капіталу (також називає лівериджем): 3) покриття відсотків; 4) графік погашення кредита	Відсутність показників структури активу балансу та показників співвідношення між пасивом та активом балансу, дискусійним є питання складу інших відносних показників.
5.	Робет С. Хігінс, 2007 р.	Аналізує фінансовий "важіль" (борговий потенціал компанії) як показник відношення позикового капіталу до власного капіталу, за такими коефіцієнтами: 1) коефіцієнти балансу; 2) коефіцієнти покриття; 3) коефіцієнти ринкової вартості	Обмеженість схеми групування відносних показників фінансової стійкості, відсутність абсолютних її показників.
6.	Етріл П., Маклейні Е., 2007 р.	Оцінка боргового навантаження: 1) коефіцієнт боргового навантаження; 2) коефіцієнт покриття відсотків	Не можна оцінювати фінансову стійкість тільки за цими двома відносними показниками. Це буде свідчити практично про відсутність аналізу фінансової стійкості.
7.	Мошенський С.З., Олійник О.В., 2007 р.; Гадзевич О.І., 2007 р.; Білик М.Д., 2005 р. Ковальов В.В., Ковальов Віт. В., 2008 р. Ковальов В.В., 2001 р.; Ковальов В.В., Волкова О.М., 2007 р.	Виділяються абсолютні та відносні показники фінансової стійкості. Кількісно фінансову стійкість оцінюють з двох позицій: – з позиції структури джерел засобів; – з позиції витрат на обслуговування зовнішніх джерел. У зв'язку з цим виділяються і дві групи відносних показників фінансової стійкості: 1) показники капіталізації або лівериджу та 2) коефіцієнти покриття. Додатково окремо виділяються показники вартості чистих активів та платоспроможності	Не можна погодитися з тим, що фінансова стійкість розглядається тільки з двох вказаних позицій. Таких позицій набагато більше. Думки всіх авторів стосовно кількості, найменувань та методики розрахунків показників в межах групи різняться і серед них не існує єдиної точки зору. Не можна розглядати показники платоспроможності в складі показників фінансової стійкості, бо це різні ознаки фінансового стану підприємства

Виклад основного матеріалу. Як видно за даними табл. 1, існує велика різнобічність пропозицій в методиці аналізу фінансової стійкості стосовно класифікації її показників.

На особисту точку зору, при відборі критеріїв розмежування показників фінансової стійкості необхідно виходити з сутності поняття фінансової стійкості, призначення кожної групи показників, методики визначення показників (маються на увазі математичні розрахунки – складання або віднімання та відношення складових показника) та наявності інформаційної бази для отримання вихідних даних для їх розрахунку.

Тому треба розглядати класифікацію показників фінансової стійкості в межах двох видів фінансового аналізу – зовнішнього та внутрішнього.

Зразу треба наголосити **на класичному критерії розмежування показників фінансової стійкості, як у зовнішньому, так і у внутрішньому фінансовому аналізі, – це методика визначення показників**, відповідно до якої вони поділяються на **абсолютні та відносні показники**, на які наголошує більшість українських вчених. І це безперечно.

Важким та плутаним питанням є класифікація відносних показників фінансової стійкості. На них необхідно зупинитися більш детально при розгляданні загальної системи класифікації показників.

Велика кількість різного роду відносних показників фінансової стійкості вимагає їх певної систематизації з метою полегшення їх використання та осмислення отриманих їх результатів, оформлення вірних аналітичних висновків та вироблення науково обґрунтованих пропозицій.

Як правильно зазначили американські вчені Т.Р. Карлін, А.Р. Макмін (2001 р.): "Коефіцієнти – це не тільки найбільш відомий та широко застосовуваний інструмент аналізу фінансової звітності, але також і інструмент, який найбільше переоцінили та яким найчастіше зловживають. ... Не дивлячись на те, коефіцієнти розрахувати легко, їх правильне тлумачення більш проблематично" (2, с. 40).

Тому при відборі відносних показників фінансової стійкості необхідно виробити вірні критерії їх розмежування з метою влучного їх застосування в аналітичному дослідженні та обґрунтовану їх кількість за економічним змістом та за призначенням отриманої результативної аналітичної інформації. Знання з призначення певної групи показників та значимості окремо взятого її показника допоможе виконавцям аналізу вміти правильно їх застосовувати при проведенні аналітичного дослідження, а його користувачам – швидше зрозуміти отримані значення та вміння вірно їх інтерпретувати.

На фоні процесів світової глобалізації економіки автор пропонує виокремити у зовнішньому фінансовому аналізі такий критерій як значимість та результативність відносних показників фінансової стійкості і відповідно виділити такі їх групи:

1) глобальні показники, методика визначення яких з урахуванням світового досвіду є узагальненою, і які можна розрахувати за даними звітності будь-якої країни світу. Їхня кількість невелика;

2) головні показники – це показники, які найбільш важливі та обов'язкові при дослідженні рівня фінансової стійкості з урахуванням особливості вітчизняної звітності, відсутність інформації по яким призведе до викривлення аналітичних висновків та пропозицій та викличе необґрунтоване та помилкове прийняття управлінських рішень, знизить їх якість, що призведе в майбутньому до погіршення фінансового стану суб'єкта економіки. Їх більше, ніж глобальних показників ліквідності фінансової стійкості;

3) додаткові та допоміжні показники фінансової стійкості – показники, які менш важливі за значимістю, посідають другорядне місце в аналізі фінансової стійкості, відсутність інформації по яким не призведе до суттєвих перекручень чи невірних висновків в аналізі, але наявність інформації по яким допоможе глибше розібратися в причинах зміни фінансової стійкості суб'єкта економіки. Вони визначаються по мірі потреби в цьому, а тому не є обов'язковими. Ця група за кількістю є самою багаточисельною. Але доцільність застосування кожного із додаткових та допоміжних показників визначається суб'єктом господарювання самостійно, залежно від мети та отриманих результатів аналізу фінансової стійкості за головними показниками.

Необхідно зупинитися на подальшій розробці критеріїв та групуванні відносних показників фінансової стійкості у зовнішньому фінансовому аналізі.

Враховуючи, що фінансова стійкість суб'єкта господарювання – це такий стан фінансових ресурсів, за якого суб'єкт ринкової та змішаної економіки, вільно маневруючи грошовими коштами, здатний шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервні процеси своєї операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, а також витрати на їх розширення та оновлення, появу нових їх напрямків та складових, то до її показників необхідно включати не тільки показники структури джерел фінансування або пасиву балансу, структури заборгованості та покриття фінансових витрат за рахунок різних джерел, на яке наголошує більшість іноземних вчених, а також показники структури господарських засобів або активу балансу, як напрямків вкладання коштів в якості допоміжних її показників, та співвідношення між ними як головні та допоміжні її показники.

Тому наступним критерієм розмежування показників фінансової стійкості пропонується виділити джерело зовнішньої звітної інформації, яка застосовується при розрахунку показників.

З урахуванням пропозиції американського вченого Робета С. Хігінса у зовнішньому фінансовому аналізі вважається за доцільне виділити такі групи відносних показників, які розраховуються за певними звітними формами:

- перша група – показники на основі балансу (як активу, так і пасиву, так і співвідношення між пасивом та активом);
- друга група – показники на основі балансу та звіту про рух грошових коштів;
- третя група – показники на основі звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів.

У зв'язку з цим додатковим критерієм для відносних показників в межах кожної із трьох запропонованих груп вважається за доцільне виділити такий критерій, як виокремлення певних груп співвідношень показників кожної групи, а саме пропонуються такі групи співвідношень показників:

– перша група – показники на основі балансу:

- 1) співвідношення певних груп пасиву балансу як джерел фінансування господарських ресурсів суб'єктів господарювання – показники співвідношення певних груп пасиву балансу;
- 2) співвідношення певних груп пасивів та активів балансу – показники співвідношення певних груп пасивів та активів балансу;
- 3) співвідношення певних груп активу балансу як видів господарських засобів, на які спрямовуються джерела фінансування, – показники співвідношення певних груп активу балансу;

– друга група – показники, на основі балансу та звіту про рух грошових коштів:

1) співвідношення грошових потоків з активом балансу – показники співвідношення грошових потоків з активом балансу;

2) співвідношення грошових потоків з певними групами пасиву балансу – показники співвідношення грошових потоків з певними групами пасиву балансу;

– третя група – показники на основі звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів:

1) співвідношення між певними видами прибутків та певними видами відсотків та фінансових витрат;

2) співвідношення між грошовими потоками та фінансовими витратами.

Обґрунтування такої особистої точки зору:

- **по-перше**, обмеженість в доступності вихідних даних вимагає розподілу показників в межах зовнішнього та внутрішнього фінансового аналізу, тому і виділяються критерії розмежування окремо у зовнішньому та у внутрішньому фінансовому аналізі;
- **по-друге**, враховуючи різний методологічний підхід до розрахунку показників фінансової стійкості, обов'язково необхідно виділити окремо групу абсолютних показників та групу відносних (структурних) її показників. Крім того, кожній з цих груп належить особлива роль в оцінюванні фінансової стійкості;
- **по-третє**, у зовнішньому фінансовому аналізі при виділенні критеріїв розмежування груп показників вважається за доцільне застосовувати безпосередньо термінологію, яка притаманна для фінансової звітності, наприклад, співвідношення окремих груп пасивів або активів балансу;
- **по-четверте**, враховуючи процеси глобалізації світової економіки обов'язково необхідно в методиці аналізу фінансової стійкості виділити ті показники, за якими можливе її оцінювання за даними різних фінансових звітів будь-якої країни світу. Тобто мова йде про так звані "універсальні" показники фінансової звітності, які автор виділяє як глобальні показники. На сьогодні без такої групи показників неможливо говорити про аналіз фінансової звітності;
- **по-п'яте**, враховуючи запропоноване автором статті визначення фінансової стійкості та існуючий досвід теорії та практики складу її показників вважається за доцільне виділити вказані критерії та відповідні внутрішні групи відносних показників на основі дослідження співвідношень певних груп пасиву та відповідно активу балансу, співвідношень певних груп між пасивом та активом балансу, співвідношень грошових потоків та певними групами активу та пасиву балансу, фінансовими витратами, співвідношень прибутків з певними видами відсотків та фінансових витрат у зовнішньому фінансовому аналізі, що поглибить та систематизує дослідження фінансової стійкості та допоможе зробити відповідні обґрунтовані висновки та прийняти вірні управлінські рішення всіма користувачами даного виду аналізу.

Висновки. Таким чином, у зовнішньому фінансовому аналізі, на особисту думку автора даної статті, необхідно виділити такі критерії розподілу груп показників фінансової стійкості та виокремлення певних відповідних груп показників:

- 1) **методика розрахунку показників:** абсолютні та відносні показники фінансової стійкості;
- 2) **значимість та результативність відносних показників:** глобальні, головні, додаткові та допоміжні показники;

- 3) **звітні форми як джерело інформації**, на основі яких розраховуються показники:
- перша група – показники на основі балансу (як пасиву, так і активу, так і співвідношення між пасивом та активом);
  - друга група – показники на основі балансу та звіту про рух грошових коштів;
  - третя група – показники на основі звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів;
- 4) **внутрішній критерій для відносних показників – певні групи співвідношень:**
- перша група – на основі балансу:
    - 1) співвідношення певних груп пасиву балансу як джерел фінансування господарських ресурсів суб'єктів господарювання – показники співвідношення певних груп пасиву балансу;
    - 2) співвідношення певних груп пасивів та активів балансу – показники співвідношення певних груп пасивів та активів балансу;
    - 3) співвідношення певних груп активу балансу як видів господарських засобів, на які спрямовуються джерела фінансування, – показники співвідношення певних груп активу балансу;
  - друга група – показники на основі балансу та звіту про рух грошових коштів:
    - 1) співвідношення грошових потоків з активом балансу – показники співвідношення грошових потоків з активом балансу;
    - 2) співвідношення грошових потоків з певними групами пасиву балансу – показники співвідношення грошових потоків з певними групами пасиву балансу;
    - третя група – показники на основі звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів:
      - 1) співвідношення між певними видами прибутків та певними видами відсотків та фінансових витрат;
      - 2) співвідношення між грошовими потоками та фінансовими витратами.
- Наступним кроком є необхідність дослідити склад показників в межах кожної групи, їх назви, методику розрахунків, конкретне призначення та теоретичні обмеження. Але це вже є питанням майбутніх досліджень.
- Внутрішня класифікація абсолютних показників фінансової стійкості також буде розглянута в подальших наукових дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уолш Кяран. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства; пер. з англ. – К.: Всеуито; Наукова думка, 2001. – 367 с.
2. Карлин Т.Р., Макмин А.Р. Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP): учебник. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 448 с.
3. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
4. Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация; пер. с англ. / науч. ред. перевод. чл.-кор. РАН И.И. Елисеева; гл. ред. серии проф. Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 624 с.
5. МакКензи Венди. Использование и интерпретация финансовой отчетности: пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс-Клуб Бизнес Букс, 2006. – 600 с.
6. Хиггинс, Роберт С. Финансовый анализ: инструменты для принятия бизнес-решений; пер. с англ. – М.: ООО "И.Д. Вильямс", 2007. – 464 с.
7. Этрилл П. Финансы и бухгалтерский учет для специалистов / Питер Этрилл, Эдди Маклейни; пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Альпине Бизнес Букс, 2007. – 512 с.
8. Ковалев В.В., Волкова О.М. Анализ хозяйственной деятельности: учебник. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 424 с.
9. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
10. Мошенский С.З., Олійник О.В. Економічний аналіз: Підручник / За ред. д.е.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. – 2-вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2007. – 704 с.
11. Гадзевич О.І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств: навч. посіб. – К.: Кондор, 2007. – 180 с.